

ප්‍රජාතාන්ත්‍රික ශ්‍රී ලංකාවක් වෙනුවෙන්
මාධ්‍ය සවිබලගැන්වීම (MEND)
වැඩසටහන

ජනමාධ්‍යවේදීන් සඳහා කොවිඩ්-19 ආවරණය කිරීමේ අත්පොත

කොරෝනා වයිරස් වසංගතය ආවරණය කරන ජනමාධ්‍යවේදීන් සඳහා මෙවලම්, තාක්ෂණයන්, මූලාශ්‍ර සහ මූලෝපායන් එකතුවක්. මෙයට වැරදි තොරතුරු පිළිබඳ සහ වංචනික පුවත් පිළිබඳ කරුණු පරීක්ෂා කිරීමේ මෙවලම් ද අයත් වේ.

මාර්තු 2020

ලොව පුරාම අප අවට කොවිඩ්-19 පිළිබඳ පුවත් වාර්තා වීම ආරම්භ වීමත් සමගම, ඒ හා සම්බන්ධ ප්‍රවාහිනී රැගෙන එන වාර්තාකරුවන්ට සහ සංස්කාරකවරුන්ට ද, මෙම අවුල මැදිත් ව්‍යාජ පුවත් අතරින් සත්‍ය කරුණු වෙන් කරගෙන යෝග්‍ය පරිදි, නිවැරදිව, සංවේදී ලෙස හා රසවත් ලෙස ඉදිරිපත් කිරීම අභියෝගයක් වේ. වයිරසය, සෞඛ්‍ය කාරණා, ප්‍රතිකර්ම ආදිය පිළිබඳ වැරදි තොරතුරු සහ ව්‍යාජ පුවත් පෙර නොවූ විරු තරම් අති විශාල ය. මෙම වයිරසයෙන් තම ජීවිත ආරක්ෂා කරගැනීමට අවශ්‍ය ජනතාව නිවාරණ ක්‍රියාමාර්ග සහ ප්‍රතිකර්ම පිළිබඳ ව්‍යාජ පුවත් සහ කටකතා මත පදනම් වූ ඕනෑම ක්‍රියාමාර්ගයක් වෙත යොමු වීමට පෙළඹෙති. මේ සඳහා නිදසුනක් නම්, මධ්‍යසාර මගින් කොරෝනා වයිරස ආසාදනය වැළැක්වෙන බවට පැතිරුණු දුස් තොරතුර හේතුවෙන් විෂ සහිත මත්පැන් පානය කළ මිනිසුන් 40 දෙනෙකු ඉරානයේ මියගිය පුවතයි. කොවිඩ්-19 පුවත් ආවරණය කිරීම පැහැදිලිවම දැනටමත් සුවිසල් අභියෝගයකි. ජනමාධ්‍යවේදීන් මුහුණ දී සිටින්නේ තවමත් තතු හෙළිදරව් වෙමින් තිබෙන වසංගතයකට ය. ඇතැම් විට, ලෝකය මෙම වයිරස් අර්බුදයට ප්‍රතිචාර දක්වන්නේ අතාර්කික ලෙස ය.

මෙම අත්පොත පළකරනු ලබන්නේ එක්සත් ජනපදයේ ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය පිළිබඳ නියෝජිතායතනය (USAID) හරහා ඇමරිකානු ජනතාව විසින් සපයනු ලබන සහාය යටතේ ය. මෙහි අන්තර්ගතය IREX ආයතනයේ වගකීම යටතේ සකස් කර තිබෙන අතර එහි ඉදිරිපත් වන දැක්ම අනිවාර්යයෙන් ම USAID ආයතනයේ හෝ එක්සත් ජනපද රජයේ හෝ දැක්ම ලෙස සැලකිය නොහැකි ය.

වාර්තා අදහස් නිවැරදි කරගැනීම

මෙවැනි කාලවලදී ජනමාධ්‍යවේදියකු ලෙස මුහුණ දෙන්නට සිදු වන කැපීපෙනෙන අභියෝගයක් වන්නේ හොඳ වාර්තා අදහස් සොයාගැනීමයි. වාර්තා සඳහා අදහස් ලක්ෂ සංඛ්‍යාත වුව ද, ඔබගේ වාර්තාව කැපීපෙනෙන එකක් බවට පත් කරගත හැක්කේ කුමන අදහසින් ද? පහත දැක්වෙන්නේ ඔබට අනුගමනය කළ හැකි මාර්ගෝපදේශ කීපයකි.

රෝහල්, වෛද්‍යවරුන්, වෛද්‍ය මධ්‍යස්ථාන, සාර්ථක ලෙස ප්‍රතිකාර ලද පුද්ගලයන් වැනි මූලික මූලාශ්‍ර අමතන්න. සිදු වන දෙය පිළිබඳ වටිනා අදහස් ඉදිරිපත් කිරීමට ඔවුන්ට හැකි වනු ඇත.

වේගයෙන් පැතිරෙන වාර්තාවකට සම්බන්ධ පුවත් සොයන්න. ජනප්‍රිය වාර්තාවක එවැනි බොහෝ අතුරු වාර්තා තිබේ.

සාකච්ඡාවලට අවධානයෙන් සවන් දෙන්න. ඇතැම් විට, සන්නිවේදන සපයන්නකු, සෞඛ්‍ය වෘත්තිකයකු හෝ පරිපාලකයකු වැනි අයකු මගින් නොසිතූ විරු ලෙස වටිනා වාර්තා අදහස් මතු විය හැකි ය.

ඔබගේ මූලාශ්‍ර තහවුරු කරගැනීම

අප අවට තොරතුරු සමුදායක් තිබියදී, වැරදි තොරතුරු සහ ව්‍යාජ පුවත් මහා සාගරයේ නොගිලී සිටීම ජනමාධ්‍යවේදීන්ගේ පැත්තෙන් ඉතා වැදගත් ය. මෙවැනි කාලයකදී වැරදි තොරතුරු හා ව්‍යාජ පුවත් සමාජ මාධ්‍යවල උතුරා යා හැකි ය. වඩාත් ම ආරක්ෂිත, නිවැරදි පුවත් ලබාගත හැක්කේ පහත දැක්වෙන නිල වෙබ් අඩවිවලිනි. ඔබ කුමන රටේ සිටියත්, ඔබ වඩාත් ම නිල වෙබ් අඩවිය සහ එහි දත්ත භාවිතා කරන බවට වගබලාගන්න.

- [World Health Organization](#)
- [Centers For Disease Control and Prevention](#)
- [Coronavirus Resource Centre at John Hopkins University and Medicine](#)
- [Centers For Disease Control and Prevention](#)

මේවාට අමතරව, වෘත්තීය ජනමාධ්‍යවේදීන්ගේ සමාජය - Society of Professional Journalists (<https://www.spj.org/>) විසින් තවත් මූලාශ්‍ර කිහිපයක් ලැයිස්තුගත කර තිබේ. ඒවායින් සමහරක් මෙසේ ය:

- [රටවල් 195ක සෞඛ්‍යාරක්ෂණ හැකියාවන් තක්සේරු කරන ගෝලීය සෞඛ්‍ය ආරක්ෂණ දර්ශකය.](#)
[Global Health Security Index](#)
- [කොරෝනා වයිරසය වෙනුවෙන් වෙන් කරන ලද අංශයක් සහිත එක්සත් ජනපද සෞඛ්‍ය සහ මානව සේවා දෙපාර්තමේන්තුව - US Department of Health and Human Services](#)
- [එක් එක් රටවල් පිළිබඳ විස්තර සහිත එක්සත් ජනපද රජයේ වෙබ් වෙබ් අඩවිය](#)
- [The NewsMarket, Inc.](#)
<https://www.thenewsmarket.com/>
වීඩියෝ සහ ආධාරක දර්ශන සඳහා.
- [MPassport.com,](#)
රටවල් 180ක ඉංග්‍රීසි බස කතා කරන වෛද්‍යවරුන්ගේ දත්ත පදනමක්

*අවධානයට: ඉහත දක්වන ලද සංවිධාන එකක හෝ කීපයක ලාංඡන රූප සහ සිතියම් ලෙස හැඳින්වෙන දත්ත රැසක් වෙබ් අඩකාශයේ සංසරණය වෙමින් තිබේ. ඒවා ද ව්‍යාජ විය හැකි බව මතක තබාගන්න. ඒවාට ලාංඡන යොදා තිබෙන්නේ නොමග යැවීමේ අරමුණින් හා ව්‍යාජ පුවත් විශ්වසනීය යයි පෙන්වුම් කිරීම සඳහා සිතාමතා ය. හොඳින් ගවේෂණය කරන්න

ඔබේ කරුණු නිවැරදි කරගැනීම

වයිරසයට ඇති ප්‍රතිකාර පිළිබඳ අනන්ත ප්‍රවාහනී ප්‍රමාණයක් සමාජ මාධ්‍යවල මෙන්ම ප්‍රධාන ධාරාවේ ද සංසරණය වේ. ඒ සියල්ලම පාහේ අසත්‍ය ය. නැතිනම් නොමග යවනසුලු ය. වයිරසය පැතිරෙන ආකාරය, රෝගයේ ස්වභාවය සහ මරණ අනුපාතිකය ගැන ද ව්‍යාජ පුවත් හා වැරදි තොරතුරු විශාල වශයෙන් සන්නිවේදනය වේ. ඒවා වැරදි ලෙස ඉදිරිපත් කර තිබෙන්නේ කලබලකාරිත්වයක් ඇති කරන්නට ය. පහත දැක්වෙන්නේ ඔබට කළ හැකි දේ ය:

වයිරසය තවමත් නොදන්නා එකකි. එය ගැන අනාවැකි කිව නොහැක. ඔබගේ වාර්තාවට ඇතුළත් කරනු ලබන තොරතුරු අදාළ බලධාරීන්ගෙන් තහවුරු කරගැනීමට වගබලාගන්න.

කොවිඩ්-19 සම්බන්ධයෙන් විශේෂඥ වෛද්‍යවරුන් සහ පර්යේෂකයන් සංඛ්‍යාව කුඩා ය. ඔබ විසින් සම්බන්ධ කරගන්නා විශේෂඥයන්ට වයිරසය ගැන ප්‍රමාණවත් දැනුමක් ඇති බව තහවුරු කරගන්න.

ඕපාදුප, නිසි ලෙස තහවුරු නොකරන ලද න්‍යාය සහ අර්ධ සත්‍ය පිළිගන්න එපා. පහත දැක්වෙන්නේ පැතිරෙමින් පවතින එවැනි ව්‍යාජ පුවත් කීපයකි. ඔබ දැනුවත්ව සිටිය යුතු ව්‍යාජ පුවත් ගැන අදහසක් එමගින් දෙනු ලැබේ

□ වයිරසය සුව කළ හැකි බවට රාවයක් තිබේ. එය අසත්‍යයකි. එය නොමග යවනසුලු ප්‍රචාරයක් බව Health Analytics Asia විසින් පෙන්වා දී තිබේ. වැඩිදුර විස්තර: <https://www.ha-asia.com/no-findings-show-tobacco-can-cure-coronavirus/>

□ සුදුඵුනු මගින් කොරෝනා ආසාදන වැළැක්විය හැකි බවට චීනයේ ප්‍රචාරයක් තිබේ. ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය විසින් දැනටමත් මෙම මතය ප්‍රතික්ෂේප කර තිබේ. සුදු ඵුනුවල ක්ෂුද්‍ර ජීවීන්ට එරෙහි යම් ගුණ තිබේ. පොදුවේ එය සෞඛ්‍යයට හොඳ ය. එහෙත්, එමගින් කොවිඩ්-19න් මිනිසුන් ආරක්ෂා කරන්නේ නැත.

□ උණු වතුර නැමෙන්න කොරෝනා වයිරසය වැළැක්විය හැකි බවට තහවුරු නොකරන ලද වාර්තා පළ විය. ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානයේ වෙබ් අඩවිය මෙය ප්‍රතික්ෂේප කර තිබේ. “උණු වතුර නැමෙන්න කොවිඩ්-19 ආසාදනය වීමෙන් වැළකිය නොහැකි ය. ඔබ කෙතරම් උණු වතුර නැවත්

ඔබගේ සාමාන්‍ය ශරීර උෂ්ණත්වය පවතින්නේ සෙල්සියස් අංශක 36.5 හා 37 අතර ය,” යි එම සංවිධානය පවසයි.

අධික උණුසුම් හෝ සීතල පරිසරයන් හේතුවෙන් කොරෝනා වයිරසය විනාශ වන බවට හා ආසාදනය වළක්වා ගත හැකි බවට ද වාර්තා තිබිණි. ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානයේ වෙබ් අඩවිය මෙම ප්‍රකාශය ද ප්‍රතික්ෂේප කර තිබේ. “මේ දක්වා තිබෙන සාක්ෂි අනුව, කොවිඩ්-19 වයිරසය ලොව සියලු ප්‍රදේශවල පැතිරීය හැකි ය. ඒ අතරට අධික ලෙස උණුසුම් මෙන් ම අධික සීතල ප්‍රදේශ ද අයත් වේ.”

මදුරුවන් කැමෙන් කොවිඩ්-19 පැතිරිය හැකි බවට ද සාක්ෂි රහිත වාර්තා පළ වී තිබිණි. ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානයේ වෙබ් අඩවිය එම අදහස ප්‍රතික්ෂේප කරමින් මෙසේ පවසයි: “නව කොරෝනා වයිරසය මදුරුවන් මගින් බෝ වන බවට කිසිදු සාක්ෂියක් මේ දක්වා ලැබී නැත. ශ්වසන පද්ධතිය හා සම්බන්ධ වයිරසයක් වන එය ප්‍රධාන වශයෙන් ම පැතිරෙන්නේ ආසාදිතයකු කහින, කිවිසින විට පිට වන බිංදු පොඩිති මගින් හෝ සොටු දියර හෝ කෙළ මගිනි.”

ඇස්පිරින් මගින් කොවිඩ්-19ට ප්‍රතිකාර කළ හැකි බවට ද ව්‍යාජ පුවත් පළ විය.

ගොම සහ ගව මුත්‍රා මගින් කොවිඩ්-19 මගහැරිය හැකි බව ප්‍රචාරය කරන පිරිසක් ඉන්දියාවේ සිටිති. මෙය සම්පූර්ණයෙන් ම පදනම් විරහිත බොරුවකි

ශ්‍රී ලංකාවේ කුකුල් මස් කොවිඩ්-19 ආසාදනයට ලක් වී තිබෙන බවට නොමග යවනසුලු ඡායාරූප සමාජ මාධ්‍යවල පැතිරෙමින් තිබේ. මෙය සාවද්‍ය පුවතකි. කුකුල් මස්වල කොරෝනා වයිරසය සොයාගෙන නැති බව ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන් විසින් පවසන ලදී.

රිදී දියකරන ලද වතුර මගින් නව කොරෝනා වයිරසය නිවාරණය කළ හැකි බවට පුවතක් ද සමාජ මාධ්‍යවල සංසරණය විය. මෙය වැරදි බවත්, එය කිසිදු රෝගයක් සඳහා පාවිච්චි කිරීමට සුදුසු නැති බවත් එක්සත් ජනපද සෞඛ්‍ය බලධාරීහු පවසති.

තත්පර 10කට වඩා හුස්ම අල්ලාගෙන සිටීමට හැකි ද යන්න බැලීම නව කොරෝනා වයිරසය ආසාදනය වී තිබේදැයි බැලීමට එලදායි පරීක්ෂණයක් බව හා නිරතුරු ජලය පානය කිරීමෙන් රෝගය වළක්වාගත හැකි බව ඇතැම් ජනප්‍රිය සමාජ මාධ්‍ය පළ කිරීම් පවසති. මෙවැනි අදහස් පිළිගැනීමට තරම් සාක්ෂි නැති බව ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය පවසයි.

පිලිපීනයේ ගිනිකඳු පිපිරීමෙන් පිටවන අළු මගින් කොවිඩ්-19 වැළැක්විය හැකි බව ද සමාජ මාධ්‍ය ප්‍රචාරයක් තිබේ. ගිනිකඳු අළු මගින් කොවිඩ්-19 සුව කළ හැකි බවට සාක්ෂි නැති බව ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය පෙන්වා දෙයි.

මෙවැනි මිථ්‍යා මත පිළිබඳ වැඩිදුර විස්තර ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානයේ වෙබ් අඩවියේ කියවන්න. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>

ඔබේ වාර්තා කිරීම නිවැරදිව කිරීම

ජාත්‍යන්තර ජනමාධ්‍යවේදීන්ගේ මධ්‍යස්ථානයේ ව්‍යාපෘතියක් වන ජාත්‍යන්තර ජනමාධ්‍යවේදීන්ගේ ජාලය - IJNet විසින් කොවිඩ්-19 වාර්තා කරන ජනමාධ්‍යවේදීන් සඳහා මාර්ගෝපදේශ ලැයිස්තුවක් ඉදිරිපත් කර තිබේ. පහත දැක්වෙන්නේ එයින් සමහරකි:

භූමියේ මානසික තත්වය තේරුම් ගන්න: එය ඔබගේ කාර්යයන්වලට පරිවර්තනය කරන්න. ඔබගේ වාර්තාව ලිවීමට පෙර හෝ ඡායාරූප ගැනීමට පෙර හෝ භූමියේ පවතින තත්වය නිවැරදිව ග්‍රහණය කරගන්නවා ද යන්න සහතික කරගන්න. සමාජයේ අහඹු ලෙස තෝරාගත් පුද්ගලයන් සාකච්ඡා කිරීමෙන් මෙය තේරුම් ගත හැකි ය. පර්යේෂණ කර, නැවත තහවුරු කරගෙන ඉන්පසු වාර්තා කරන්න

ඔබගේ ශීර්ෂ පාඨ ගැන සැලකිලිමත් වන්න: නිවැරදි මාතෘකා යොදන්න. අවධානය පිණිස හෝ නොමග යැවීම සඳහා මාතෘකා යොදන්න එපා. ජනමාධ්‍යවේදීන් ලෙස අප සන්නිවේදනය කළ යුත්තේ අප වාර්තා කළ යුතු දෙයයි. අනවශ්‍ය දේ නොවේ.

සියලු සංඛ්‍යා නිවැරදි නොවන බව මතක තබාගන්න: කොවිඩ්-19 වැනි දිගට වාර්තා කළ යුතු කරුණකදී, දත්ත ඇතැම් විට වැරදි සහ නොමග යවන සුලු විය හැකි ය. දත්ත සම්බන්ධ මෙම අවිනිශ්චිතභාවය ඔබගේ පාඨකයාට සන්නිවේදනය කරන්න. දත්ත වෙනස් වන විට වාර්තාව යාවත්කාලීන කරන්න. වාර්තාව වෙනුවෙන් දත්ත රැස්කරගත් දිනය පැහැදිලිව දක්වන්න.

උද්වේගකර නොවන වාර්තා මගහරින්නට එපා: ඔබ ලියන සෑම වාර්තාවක් ම ඉතිහාසගත වන වාර්තා වන්නේ නැත. උද්වේගකර නොවන, එහෙත්, ඉතා වැදගත් වන වාර්තා කෙරෙහි ද ඔබේ අවධානය යොමු විය යුතු ය. නිදසුනක් ලෙස, කොවිඩ්-19 සම්බන්ධයෙන් ගත් කල ඔබට දැන් සේදිය යුතු නිවැරදි ආකාරය ගැන වාර්තාවක් ලිවිය හැකි ය. මෙවැනි කරුණක් සම්බන්ධයෙන් කුඩා, නොවැදගත් යයි පෙනෙන කරුණු සම්බන්ධයෙන් ද ඔබගේ අවධානය යොමු කරන්න.

ඔබගේ සීමාවන් සලකුණු කරගන්න: ඔබට ඉතා හොඳ වාර්තාවක් කළ හැකි තරම් කාලය තිබේ නම් එය ඉතා හොඳ ය. ඔබගේ සැලසුම් තුළට ඕනෑවට වඩා අදහස් ඇතුළත් කරගන්න එපා. ඔබ වාර්තාවලින් මදක් දුරස්ථව ඒවා දෙස අලුත් දැක්මකින් බලා ප්‍රවේශ විය යුතු ය. ඕනෑවට වඩා හදිසි වෙන්න එපා. ඕනෑවට වඩා වාර්තා ලියන්නට යන්නක් එපා

ඡායාරූප සහ වීඩියෝ හරිහැටි තහවුරු කරගැනීම

කොවිඩ්-19 වැනි වසංගතයක් ආවරණය කිරීමේදී ඔබට බොහෝ රූප සහ වීඩියෝ හමු වේ. ඒවා බැලූ බැල්මට අව්‍යාජ සහ නිවැරදි සේ පෙනී යා හැකි ය. එහෙත්, ගැඹුරින් පරීක්ෂා කර බලන්න. ඒ වෙනුවෙන් මෙවලම් හා තාක්ෂණයන් තිබේ. පහත දැක්වෙන්නේ එවැනි කිපයකි.

- ඡායාරූපයක් තහවුරු කරගැනීම: ගුගල් රූප සුවකය:** Google Image Search මගින් රූප සෙවීම කළ හැකි ය. එමගින් එම රූපය වෙබ් අඩවියක සිටින පළ වි තිබෙන අවස්ථා පිළිබඳ විස්තර ලබාගත හැකි ය. ඒ සඳහා ගුගල් ආයතනයේ “Search by image” නම් ක්‍රෝම් දිගුව අවශ්‍ය ය.
- RevEye– Reverse Image Search** නම් ගුගල් ක්‍රෝම් දිගුව ඔබගේ ක්‍රෝම් බ්‍රව්සරයට සම්බන්ධ කරගන්න. මෙම දිගුව මගින් විවිධ රූප සෙවුම් යන්ත්‍ර ඔස්සේ එක් ක්ලික් කිරීමකින් සෙවීම් සිදු කළ හැකි ය.
- TinEye - Reverse Image Search** යනු Google Reverse Image Search හා සමාන තවත් රූප සෙවුම් ක්‍රමයකි. එය
- BING - Reverse Image Search** හි tineye.com හි තිබේ.
- Yandex - Reverse Image Search** යනු bing.com හි ඇති තවත් රූප සෙවුම් යන්ත්‍රයකි. එම රූපය වෙනත් සංදර්භයකදී හෝ එම සංදර්භයේදී ම වෙනත් තැනකදී භාවිතා කර තිබේ ද යන්න එමගින් සෙවිය හැකි ය.

EXIF / METADATA ඇසුරෙන් ඡායාරූපයක් තහවුරු කරගැනීම: Jeffrey Friedlගේ රූප මෙටාදේටා දර්ශකය. EXIF හෙවත් Exchangeable Image File යනු ඩිජිටල් කැමරාවකින් ඡායාරූප දත්ත තුළ ගොනු කරන වාර්තාවයි. එමගින් කැමරාවේ මාදිලිය, කාචය, කාච විවරය, ෂටරයේ වේගය, ISO, දිනය, වේලාව සහ කැමරාවේ එය සකස් කර තිබේ නම් GPS දත්ත පවා එහි ඇත. ඒවා මෙතැනින් ලබාගත හැකි ය. <http://exif.regex.info/exif.cgi>

වීඩියෝ තහවුරු කරගැනීම: InVID ව්‍යාජ වීඩියෝ ප්‍රචාරක පරීක්ෂකය යනු ගුගල් ක්‍රෝම් දිගුවකි. වීඩියෝවක් ප්‍රධාන රාමුවලට වෙන් කර ඒ එක එකක් සම්බන්ධයෙන් reverse image search යොදාගනිමින් වීඩියෝවේ සංදර්භය විමර්ශනය කරනු ලැබේ. **Watch Frame by Frame** නම් වන මෙවලම මගින් ඔබට වීඩියෝ දර්ශනයක් රූප රාමුවෙන් රාමුව බැලිය හැකි ය. වීඩියෝව ඩිජිටල් ආකාරයෙන් වෙනස් කර තිබේ ද යන්න එමගින් විමර්ශනය කළ හැකි ය. www.watchframebyframe.com හරහා එය ලබාගත හැකි ය. **YouTube Data Viewer** මගින් වීඩියෝවක තම්බනේල් රූප හතරක් ලබා දෙයි. එමගින් එය අප්ලෝඩ් හෙවත් උඩුගත කළ දිනය සොයාගත හැකි ය. යුටියුබ් වීඩියෝවලට පමණක් අදාළ වේ.

සිතියම්වල නිවැරදිභාවය

සිතියමක් යනු ඕනෑම සිදුවීමක රූපමය ඉදිරිපත් කිරීමකි. එහෙත්, සිතියමේ සංදර්භය වෙනස් වීම නිසා එය වැරදි විය හැකි ය. නැතිනම් සිතියමේ මතු කර ඇත්තේ වැරදි අන්දමින් ඉදිරිපත් කර තිබිය හැකි ය. නිදසුනක් ලෙස, ගුවන් ගමන් වාර රූපයක් හා ලොව වටා ගුවන් ගමන් මාර්ග සටහනක් වූහාත් වැසියන් ලොව පුරා බොහෝ තැන්වලට ගිය ආකාරය ලෙස වැරදියට දක්වන ලදී. එම සිතියම සමාජ මාධ්‍යවල වේගයෙන් පැතිරුණා පමණක් නොව, ඇතැම් ජාත්‍යන්තර පුවත්පත් විසින් ද පළ කරන ලදී.

පළමු වරට දකින සිතියමක් විකේතනය කරගන්නා ආකාරය පිළිබඳ පියවර ලැයිස්තුවක් First Draft විසින් පළ කරන ලදී. පහත දැක්වෙන්නේ සිතියමක් කියවීමේදී සහ එය වටා තිබෙන තොරතුරුවල විශ්වසනීයත්වය නිර්ණය කිරීමේදී ජනමාධ්‍යවේදීන් විසින් ඇසිය යුතු ප්‍රශ්නයයි.

- ඔබ ශීර්ෂ පාඨය, විස්තරය, ආබාසනය, මූලාශ්‍රය සහ වෙනත් ලේඛල කියව්වා ද?
- සිතියම නිර්මාණය කරනු ලැබුවේ කවුරුන් විසින් කුමක් සඳහා ද? එය මින් පෙර අන්තර්ජාලයේ පළ වී තිබේදැයි දැනගැනීමට එය සම්බන්ධ රූප සෙවුමක් (reverse image searching) කර බැලුවා ද?
- සිතියමෙහි දත්ත දැක්වේ නම්, එම සිතියම විසින් ඉදිරිපත් කරනු ලබන්නේ කුමන වර්ගයේ දත්ත ද? එම දත්ත ලබාගෙන තිබෙන්නේ කොහෙන් ද? ඒවා විශ්වසනීය ද?
- රාජ්‍ය, පළාත් රාජ්‍ය ආදියේ ප්‍රමාණය පරීක්ෂා කරන්න. ඒවා ප්‍රමාණයෙන් වැරදි ද? විකෘති ද?
- සිතියම සැලසුම් කර තිබෙන්නේ කෙසේ ද? එය සංකේත සහ ප්‍රදේශ භාවිතා කර තිබෙනවා ද? සැලසුම් විසින් වාර්තාව සන්නිවේදනය කරන ආකාරයේ ගැටලු තිබෙනවා ද?

මේ පිළිබඳ වැඩිදුර විස්තර මෙතැනින්: <https://firstdraftnews.org/latest/from-coronavirus-to-bushfires-misleading-maps-are-distorting-reality/>

නිවැරදි වචන තෝරාගන්න

- ඇවිලෙන ගින්නට පිදුරු දමන්නා සේ, දැනටමත් පවතින උද්වේගකාරී තත්වයට තවත් එකතු කිරීම් කරන්න එපා. එම උද්වේගකාරී තත්වය තවත් වැඩි කරන වචන භාවිතයෙන් වළකින්න. ඔබ ආමන්ත්‍රණය කරන්නේ දැනටත් කලබල වී සිටින විශාල කණ්ඩායමකට බව සිතන්න. ඔවුන් තවත් කලබලයට පත් කිරීම වැරදි ය. විශේෂණ පද අඩුවෙන් භාවිතා කරමින් විස්තර කෙරෙහි වැඩි අවධානය යොමු කරන්න.
- තත්වය නිවැරදිව විස්තර කරන දත්ත භාවිතා කරන්න. “ගොඩනැගිල්ලේ සිටි අයගෙන් අඩක් පමණ එයට ගොදුරු වූ හ,” වැනි අපැහැදිලි යෙදුම් වෙනුවට “ගොඩනැගිල්ලේ සිටි දහසක් දෙනා අතරින් පුද්ගලයන් 312ක් එයට ගොදුරු වූ හ,” වැනි නිශ්චිත භාෂාවක් භාවිතා කරන්න.
- ෙනිවැරදි වචන තෝරාගන්න: විස්තර කිරීම සඳහා ‘මාරාන්තික’, ‘බියජනක’ වැනි විශේෂණ පද භාවිතයෙන් වළකින්න. වත්මන් වසංගත තත්වය වෙනුවෙන් පමණක් නොව, වෙනත් එවැනි අවස්ථා සම්බන්ධයෙන් ද එම වචන භාවිතා කිරීම මෙන් වැළකීම සුදුසු බවට තර්ක කරනු ලැබේ.
- පීඩාවට පත් වූවන් කෙරෙහි සංවේදී වන්න. ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය විසින් අවවාද කර තිබෙන පරිදි ගොදුරු වූවන්, වින්දිතයන්, රෝගීන්, සැක සහිත පවුල් වැනි වචන වෙනුවට, කොවිඩ්-19 පවුල්, කොවිඩ්-19ට ප්‍රතිකාර ලබන්නන් හෝ ආසාදනයෙන් සුවය ලබමින් සිටින්නන් වැනි වචන භාවිතා කරන්න. මිනිසුන් හුදු සංඛ්‍යා දත්ත බවට පත් නොකරන්න.
- ඔබේ වාර්තාවල අන්තර්ගතයේ නිරවද්‍යභාවය පරීක්ෂා කරන්න. පක්ෂපාතී ලිවීම් සම්බන්ධයෙන් දැඩිව පරීක්ෂා කරන්න. අපේක්ෂා නොකළ අසුබවාදීත්වයන් හා අනවශ්‍ය පක්ෂපාතීත්වයන් එයට එකතු වී තිබේදැයි දැඩි ලෙස පරීක්ෂා කරන්න. අනවධානය හේතුවෙන් ජනප්‍රිය, එහෙත්, ඔප්පු නොවූ න්‍යායන්, විද්‍යාත්මක පිළිගැනීම් ආදිය එකතු වී තිබේදැයි පරීක්ෂා කරන්න.

අන්තිම වචනය

පරිස්සම් වන්න. කිසිදු වාර්තාවක්
ඔබගේ ජීවිතය තරම් වටින්නේ නැත.
ජනමාධ්‍යවේදියකු ලෙස, ඔබගේ වගකීම
වන්නේ පාඨකයන්, අසන්නන් සහ
නරඹන්නන් වෙත නවතම සහ වඩාත් ම
නිවැරදි වාර්තා රැගෙන ඒමයි. එහෙත්,
පෞද්ගලික ආරක්ෂාව අතිශය වැදගත්
බව සිහිපත් කරගන්න. ඔබ හට රෝගය
පැතිරීමට ඉඩ තිබෙන පුද්ගලයන් සම්මුඛ
සාකච්ඡාවට භාජනය කිරීමේදී සහ එවැනි
ස්ථාන වෙත යාමේදී පරිස්සම් වන්න.

